

ÚJ TANTERVEINKRŐL

LŐRINCZNÉ DR. SZABÓ MARGIT—VARGA MÁRIA
Zsámbék

Tanulóink viselkedéskultúrájának alakulásáról

Az 1978-ban megjelent Nevelés és Oktatás Terve az általános iskola célját így határozta meg: alapozza meg a szocialista ember személyiségének az ismeret — világnézet — magatartás egységében történő kialakítását, az életkort figyelembe véve építsen a tanulók munkájára, közösségi tevékenységére, tapasztalataira.

A Nevelés és Oktatás Terve nem foglalkozik külön a tanulók magatartás- és viselkedéskultúrájának követelményeivel, hanem a többi feladatba ágyazva fogalmazza csak meg. Elvárja a tanterv az általános iskolai tanulóktól, hogy az eredményes tanulás mellett a megfelelő magatartásuk is kialakuljon. Váljék igényükké a helyes viselkedés, akaratauk megfeszítésével tudjanak a felmerülő nehézségeken uralkodni. A gyakorlatban tegyenek meg minden tőlük telhetőt a helyes magatartás és viselkedés érdekében.

Tanuljanak szorgalmasan, legyenek figyelmesek, udvariasak. Törekedjenek mély, baráti kapcsolatok kiépítésére. A felnőttekkel, az idősebbekkel szemben legyenek tiszteltudók. Legyenek bizalommal tanáraik iránt, kövessék irányításukat, útmutatásukat.

Törekedjenek szabad idejük tartalmas, változatos eltöltésére. Kezdeményezzenek önállóan is olyan változatos tevékenységeket, amelyek fejlesztik testi-szellemi teherbíró-képességüket.

Sajátítsanak el a sportszerű magatartáshoz szükséges erkölcsi tulajdonságokat, az együttműködés képességét.

Dolgozatunkban kiemeltünk *négy szempontot*, melyek az integrált, a *fejlett személyiség* magatartásának, viselkedésének nélkülözhetetlen elemei.

A fejlett személyiségnek rendelkeznie kell megfelelő *humanizmussal*.

A szocialista humanizmus a kollektívizmusból következik, megbecsüli, segíti és szereti az embert.

Aktív emberszeretetet vár el, az emberek boldogságáért, valódi emberi viszonyáért, az emberiség és erkölcsiség mind magasabb megteremtéséért küzd. Olyan társadalom megteremtéséért harcol, amelyből nem következik szükségszerűen az erőszak, amelyben az emberek szabadok, boldogok lehetnek.

A humanizmus az emberek egymáshoz való viszonyát is szabályozza pl.: egymás megbecsülésére, figyelmességre, udvariasságra, tapintatra, türelemre szerénységre, jóindulatra, önzetlenségre, művelt magatartásra, mások munkájának megbecsülésére, szülők—nevelők, idősebbek, gyengébbek tiszteletére, megsegítésére nevel, illetve mind ezeket elvárja a *fejlett személyiségtől*.

A tanterv is ezeket a feladatokat tűzi ki az általános iskolai tanulók elé, és várja el tőlük.

A fejlett személyiségnek rendelkeznie kell a *hazafiság* és *internacionalizmus* érzésével is.

Hazafiságon hazaszeretetet értünk.

A hazaszeretet nem más, mint nemzetünkkel, népünkkel, országunkkal, hazánkkal való összetartozás, az irántuk való szeretet, és nemzeti környezetünk iránti vonzódás érzése. A tanulóknak tanulmányaik során fokozatosan gazdagszik a hazáról alkotott ismerete.

Szüleik, otthonuk szeretetétől fokozatosan jutnak el a hazaszeretet tudatosulásáig, amelyet osztályuk, iskolájuk, falujuk, városuk, országuk és más népek, országok iránt éreznek.

Hogy a tanulók ide eljuthassanak, csak a szülők, az iskola és az egész társadalom egységes és szervezett hatása biztosíthatja. De a tervszerűen szervezett és tudatos hatás az iskola feladata, amelynek el kell érnie, hogy a tanuló erkölcsi arculatát, magatartását a szocialista hazafiság és internacionalizmus hassa át.

A fejlett személyiségnek rendelkeznie kell a munka szeretetével is.

Nagy nevelő értéke van a munkának. A gyermekeket testileg, szellemileg egyaránt fejleszti. Minden munka erőfeszítéssel jár, amely az akadályok legyőzésére irányul, ezáltal az akaratot, a kötelességtudatot, az egészséges versenyszellemet is fejleszti, erősíti.

A rendszeres munka a gyermektől fegyelmet követel, kialakítja benne az erő és az idő gazdaságos felhasználásának képességét. A jól végzett munka növeli erkölcsi erőit, ezek pedig még jobb munkára ösztönzik.

A közösen végzett iskolai munka teremti meg a társak iránti helyes magatartást, a fizikai és a szellemi munka megbecsülését. Persze a munka önmagában nem nevel, csak bizonyos társadalmi feltételek közt és nevelési rendszeren belül válik hatékony nevelési eszközzé. A munkára nevelés eredményeként el kell juttatni tanítványainkat arra a fokra, hogy:

- helyes szemléletük alakuljon ki a munkáról,
- váljanak alkalmassá a szellemi és fizikai munka végzésére,
- legyen munkaerkölcsük,
- becsüljék és szeressék a munkát,
- becsületesen, fegyelmezetten, tudatosan, alkotó szellemben dolgozzanak,
- bontakozzék ki bennük a munkásembert jellemző tulajdonságok:
 - munkakultúra,
 - becsületesség,
 - tervszerűség,
 - céltudatosság
 - fegyelem,
 - kötelességtudás.

Tapaszaljuk, hogy ebben a változó világban mennyi ellenpéldát látnak a tanulók a becsületes, tisztességes munkát illetően. A munka szeretetére csak akkor tudunk nevelni, ha a *munkát vonzóvá tesszük*.

A munka akkor vonzó, ha *alkotó jellegű*, nemcsak az izmokat, hanem a szellemet is foglalkoztatja. Ösztönző hatású is legyen, amely konkrét eredménnyel jár. Az *elméleti ismeret* gyakorlati alkalmazására is adjon módot. A túl nehéz munka elkedvetleníti a tanulókat, a túl könnyű munka pedig nem ösztönzi erő kifejtésre. A Nevelés és Oktatás Terve is megfogalmazza ezt a feladatot a tanulók számára.

A munkaszeretet kialakítását közösen, a családdal kell megoldanunk.

A fejlett személyiségnek önfegyellemmel is rendelkeznie kell.

Amikor a gyermek az iskolába lép, először kényszerül arra, hogy önállóan tájékozódjék, megfelelő helyet keressen magának az egykorúak között.

Egyre több kérdésben kell önállóan döntenie, felelősséget vállalnia. Az iskolában meg kell tanulni a kölcsönösséget, az együttműködést a felnőttekkel, gyermekekkel, meg kell szerezni az önálló megismerést, döntést, az önértékelés örömét is.

Fontos, hogy az iskola jó közösség legyen, ahova mindenki örömmel megy, ahol a kapott minta alapján alakítja ki a tanuló a maga elégedettségét. Tevékenységben,

eredményességben a közösség mindig több, mint az egyén, de kielégületlen egyének összessége sohasem lehet elégedett közösség.

A sok kis jó valóban megsokszorozódik, de a sok kis jó nem válik nagy jóvá.

A nevelésnek abban az irányban kell hatnia, hogy a végletek helyett a dinamikus egyensúly jellemezze a gyermeket is és a nevelést is. Ha a gyermek nem tanulja meg a kudarcok elviselését, nem alakul ki önfegyelme, vagy a saját, vagy a környezete életét teszi tönkre. Az önállóság tehát bizonyos kockázattal jár.

Az önállóság azt is jelenti, hogy külső kényszer nélkül, magunk is döntünk, de ez egyben a felelősséget is növeli. Meg kell tanítani a tanulókat a felelősségvállalásra önmagukért, viselkedésükért, tetteikért.

Nevelésünknek arra kell törekednie, hogy az önállóságból fakadó örömszerzést megteremtse, úgy legyen önálló mindenki, hogy abban neki, magának és környezetének öröme legyen!

Az előzőekben szerettük volna érzékeltetni azt, hogy mely személyiségjegyeket kell a tanulóknak kialakítanunk ahhoz, hogy magatartásuk, viselkedésük megfelelő legyen.

— Kialakítottuk-e mi ezeket a személyiségjegyeket a tanulóinkban?

— Elvárhatjuk-e a tanulóktól, hogy magatartásuk, viselkedésük megfelelő legyen?

Ha most mindenki a saját osztályára, csoportjára gondol, akkor igennel válaszolhat.

— Mégis, mi az oka annak, hogy tanulóink magatartása, viselkedése itt, az iskolában nem megfelelő, sok kívánnivalót hagy maga után?

Talán a következetes, egységes megvalósítás hiánya az oka annak, hogy a tanulók fegyelme, magatartása, viselkedése nem mindig megfelelő?

„Ki nagyot akar, szokják fegyelemre” — mondja Goethe.

Jó lenne ezt a gondolatot szem előtt tartani nap mint nap!

A fiatalok *viselkedéséről kétféle szemlélet* alakult ki.

1. Az elkeseredett pedagógusé, aki elhagyja a pályát, mert reménytelennek látja a küzdelmet.

2. A pályán maradóké, akik naponta küzdenek, tovább tűnnek.

Érthető mindkét magatartás, noha az egyénre nézve egyik sem veszélytelen.

Kérdés, hogyan viselkedünk? S egyáltalán tudunk-e viselkedni? Ha igen, miért úgy, és miért nem másképp?

Nyilván úgy viselkedünk, ahogy arra a környezetünk megtanít, amit tőlünk általában elvárnak.

Nem tudunk köszönni! — írja Deme László, azaz modortalanok vagyunk. Pl.: Jövök a tanáriból kifelé, s hallom a „Viszontlátásra”, „Viszlát”, meg a „Jó napot!” köszöntéseket a tanár úr, a tanító néni hozzátoldása nélkül. Demokratizmus ez, vagy csupán diákmodortalanság, neveletlenség?

Mivel köszönni tisztesség, fogadni kötelesség, viszonzom a sok odavetett köszönetre: Szervusz, fiam!; Jó napot kívánok!

Hazudunk, irigykedünk, felelőtlenek, közönyösek vagyunk, durvák, iszákosak, önpusztítók.

Növekszik a bűnözés, emelkedik a társadalomellenes viselkedés. Széthullik a család, oda a szerelem. A baj attól még nem múlik el, hogy szembenézünk vele, csak az a garancia, ha le kívánjuk győzni.

Az 1960-as években a kibontakozó iskolai demokrácia tovább rontotta a tanulók iskolai magatartását. Lazulni kezdett a munkaszeretet, a humánus, lazulni kezdett az iskola erkölcsi értékrendje. Sorvadni kezdtek a családiás légkörű kisiskolák, szaporodtak a mammutiskolák. Elterjedtek a „kabinetszerű” iskolák, ahol állandó vándorlásra kényszerítették a tanulók tízezreit. Mindez tovább rontotta az iskola nyugalma, a ta-

mulók fegyelmét. Közben változott a társadalom, a pedagógus helyzete, összetétele, felkészültsége, az oktató-nevelő munkához való viszonya, a tanulókkal, a szülőkkel kialakult kapcsolata.

Arra a véleményre, amely a tanulók sokaságának kifogásolható magatartásáért és gyenge tanulási fegyelméért elsősorban az iskolán kívüli tényezőket hibáztatja, jobban oda kell figyelniük. Ezek létezése, hatása nem vitatható.

Itt az ideje azonban, hogy belássuk: az iskolai fegyelem, a tanulói magatartás és munkaerőcsere jobbá tétele elsősorban nem törvényeken, nem rendeleteken múlik.

Azért, ahogyan a *tanulók* az iskolában, a tanítási órákon *viselkednek, elsősorban mi, magunk vagyunk felelősek.*

Gondjaink gyökerei a bölcsődétől az óvodáig nyúlnak vissza. Nem független a gyermekek idegrendszeri, lelki állapotától sem. Nem ritkaság, hogy az óvodában az óvónő a minden ok nélkül toporzékoló (elkényeztetett) gyermeket meg akarja fékezni, rendre akarja szoktatni, az lehülyézi, trágár szavakkal illeti, vagy a kezébe harap, megkarmolja, megrugdossa. De az elsős tanítónők idegfeszítő 1-2 hónapos munkája sem könnyű, amire a kis „vadócokat megszelidítik”.

Évről évre több azoknak a gyermekeknek a száma a mi iskolánkban is, akik a tanítónők utasításaira rá sem hederítenek.

Oka lehet a fegyelmezetlenségnek, hogy a pályakezdő pedagógusok egy része nem tudja, hogyan közeledjen a gyermekekhez. Nem tudnak fegyelemre nevelni. Erélytelenek, gyakorta rászólni sem mernek a gyermekekre. Ezt mi nap mint nap tapasztaljuk a gyakorló iskolában.

Gyermekeinkben a nem kellően kialakult magatartás- és viselkedéskultúra *alacsonyabb fokát* ebben látjuk.

Attól félünk, hogy elmúlt már az az idő, amikor egy tanító tanár 40—50 gyermeket viszonylag rövid idő alatt elfogadható magatartásra tudott szoktatni. Rajtunk is áll, hogy ez ne így legyen. Tanítsuk meg tanítványainkat arra, hogy képesek legyenek az előttük ülő gyerekeket fegyelmezetten munkáltatni, ne jelentsen külön gondot számukra a fegyelem megtartása!

Hogy hogyan?

- Azt hisszük, elsősorban személyes példamutatással lehet mintaként szolgálni hallgatóinknak.
- Másodsorban a fegyelmezett munkához szoktatott, szigorú szokásrenddel bíró osztályközösséggel.
- Ki kell alakítanunk magunkban az erős fegyelem megteremtésének képességét, azt a határozottságot és következetességet, amellyel a rendet fenn tudjuk tartani.

Az engedékenység, a demokratizmusnak, modernségnek álcázott gyengeség ideje lejárt.²

Ma a tanulók sokaságára jellemző az önfegyelem és a közösségi fegyelem gyengesége, az egymás iránti türelmetlenség és az agresszivitás.

Okainak felderítése és a bajok orvoslása az egyik legidősebb feladat.

De addig is mit csináljunk? Mit tehet az a kolléga, aki egy-egy tanítási órán vagy fegyelmez, vagy tanít? Mert talán mégsem olyan egyszerű a valóságban a pedagógiai tétel, *hogy a jól szervezett óra önmagában is fegyelmez.*

Mit tegyen a tanár akkor, ha többszöri felszólításra sem áll fel egy-egy szemtelen kamasz, vagy esetleg felesel, papírgalacsint dobál?

Mit tegyünk azokkal, akik nem képesek elmenni társaik mellett anélkül, hogy „véletlenül” ne löknének rajtuk, netán gombostűt ne szúrnanak beléjük, vagy el ne gáncsolnák őket, „csak úgy”? Mit tehetünk a zajszintet meghaladó *lárma*, rongálás, ajtócsapkodás, a koszosan hagyott WC-k, mosdók, a leszerelt vízcsapok, a felhasított

PVC-borítások, az összetört bútorok ellen? Az önbíráskodó, a verekedő, a trágár szavakat használók ellen? Vagy érték?

Nemcsak a nyelv, a beszéd, hanem a mozdulat is lehet illetlen. Gondoljunk csak arra, hogy mennyi mindent fejez ki egy legyintés. Egy felelőt mennyire befolyásol egy mosoly, egy bólintás, vagy éppen egy ásitás.

Bizonyos dolgokat szóvá kell tenni!

Sütő András szerint: „A gyermek ma, a mi világunkban az emberség valami értelmetlen becsvágya folytán agyon van terhelve olyan igényekkel, amelyek meghaladják biológiai képességeit.”

Tíz kiló könyvet cipel . . . ugyanakkor az embernevelés, a jellemnevelés kérdéseiben a tanügy teljesen megfélemezett elemi és alapvető dolgokról. Hasonló gondok vannak ez ügyben a család és az oktatás terén egyaránt.

Ma az állandó reformok, korrekciók ellenére is nagy szüksége van az iskoláknak *értékekre, állandó normákra.*

A társas együttélés terén is kimennek a divatból a szabályozó normák. A mérce alacsonyabbra van állítva a családban is, ezt kell ellensúlyoznia az iskolának.

Az olyan kis „semmisségeken” pedig, hogy a gyermek nem köszön a nevelőinek, udvariatlanul maga mögé tessékeli őket a kapuban, vagy a tanár leejt valamit, és egy egész osztály meg sem moccan, kollégáink egy része meg sem ütközik. Lassan tehetetlenné válunk a gyakori iskolai lopásokkal szemben is.

Büntessünk mindenért? Mit ér a büntetés? Mennyit ér az ellenőrzőbe való beírás? Többnyire nem sokat. Mennyit érnek a fegyelmi büntetések? Keresni kell az olyan gyermekeket az osztályban, akiknek a véleményére adnak a többiek, és akik bennünket erősítenek! Elvárásokat kell támasztani a gyermekekkel szemben, és meg kell teremteni a feltételeit, hogy igyekezzenek eleget tenni azoknak! A gyakorlati, hétköznapi problémák megoldásán van tehát a hangsúly és nem felesleges szabályismételgetéseken.

Ha időnként kudarcok érnek is bennünket, nem szabad feladnunk az optimizmusunkat!

Igazságtalanok volnánk azonban, ha nem szólnánk azokról a tanítókról, tanárokról, akiknek éveken át nincsen nagyobb gondjuk a tanulók magatartásával. Talán ők vannak többségben!? Már a pusztta megjelenésükkel is fegyelmeznek.

A titkuk: a pedagógiai és pszichológiai felkészültségük magas foka, ami emberieséggel és kedvező adottságokkal is társul.

Nagyon sok iskola nekik köszönheti belső rendjét, fegyelmezettségét. Természetesen büntetnek is, ha ez szükséges, de nem ez a fő módszerük.

Sajnos, vannak olyan kollégák, akik nem tudnak, nem mernek, vagy nem akarnak büntetni olyankor sem, amikor az feltétlenül szükséges lenne.

Pedig az igazságos, nevelő hatású büntetés nem idegen a pedagógiától.

Számos példával bizonyíthatja bárki, hogy a tanulók egy részét csak a büntetéstől való félelem tartja féken. A tapasztalat az, hogy az érettebb korban egyre ritkábban van szükség a gyermekek megbüntetésére.

A pedagógusok nagy része törekszik a jobb tanulói magatartás megvalósítására. Igaz ugyan, hogy a fegyelmezés nem az oktatási-nevelési folyamattól független pedagógiai eszköz, amellyel megteremtjük a nevelés-oktatás lehetőségét, hanem a nevelési, oktatási folyamat egyik alkotó eleme. És igaz az is, hogy maga az oktatás is fegyelmet eredményező tényező lehet. A valóság azonban sokkal összetettebb és ellentmondásosabb.

A büntetés pedagógiáját és lélektanát már rég kidolgozták, de annak alkalmazásakor nemcsak a mesterségbeli tudásunkra van szükség, hanem a jó megérzésünkre is. Ezt azonban nem tanítják sehol.

A tanulók iskolai magatartásának, viselkedésének gondjait elsősorban az iskolának kell megoldania. Ehhez szükséges a pedagógusok magabiztosságát erősítő, társadalmi és politikai háttér is. A legfontosabb, hogy a határozott és következetes követelés meghatározó tényező legyen iskolánkban is.

A követelés, a parancs és a tiltás (meggyőzéssel, vagy akár anélkül) nem antidemokratikus eljárás, hanem nélkülözhetetlen pedagógiai módszer. A házirend szigorú megtartása a követelésekhez tartozik.

Első a kötelességteljesítés és az elfogadható magatartás. Csak ezután lehet szó — megfelelő érettséget feltételezve — beleszólásról, egyáltalán tanulói demokratizmusról. Szükség van persze jól működő gyermekszervezetre, de csak ilyenekre, és nem formálisan működő, pedagógiai szempontból haszontalan akciókra, üres látványosságokra.

Irányítani, segíteni kell a gyermekeket jó tanáccsal, okos szigorúsággal, értelmes követeléssel! Meg kell tanítani gyermekeinket ésszerű alkalmazkodásra és engedelmességre is! Téves az a felfogás, hogy az alkalmazkodásra nevelés meghunyászkodóvá, megalkuvóvá, az engedelmességre nevelés pedig szolgálalkúvé teszi az embert. Tudjuk azt, hogy a belátással engedelmeskedő gyermek garancia az osztály jó légkörére, stílusára. Így alakul ki a demokratikus légkör.

Az emberi kapcsolatok egyik tönkretévője, hogy sokan nem tudnak alkalmazkodni egymáshoz és körülményeikhez. (Válások.)

Az engedetlenség pedig főleg gyermekkorban jóvátehetetlen bajok, olykor tragédiák okozója is lehet.

Az osztály, az iskola kedvező légkörét, a nyugodt tanulás feltételeit biztosító fegyelem nem gátolja a tanulók önállóságának és kreativitásának fejlődését. A fegyelem nem okvetlenül kényszerítés, a fegyelem nem okvetlenül ridegség, nem alávetettség.

Sokszor éri a pedagógusokat olyan vád, hogy túlságosan gyermekpártiak, nem következetesek, nem követelnek, engedelkenyek, ez az oka a fegyelmezetlenségnek, helytelen viselkedésnek.

Azt hiszem, a sok-sok példa ellenére oda jutunk, hogy elismerjük, *gyermekeink gyakorta helytelen viselkedéséért, magatartásáért elsősorban mégiscsak mi vagyunk a felelősek.* Ez azonban nem menti a tanulók és az iskolán kívüli tényezők szerepét.

Az alkalmazott nevelési eljárások nem hoznak azonnal látványos eredményeket, ám a helyes viselkedési formák előbb-utóbb beépülnek a tanulók személyiségébe. Ezért is szükséges a szeretetteljes szigorúság.

Hogy az alkalmazott nevelési gyakorlatunknak milyen eredménye van, azt egy felmérés jól mutatja a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolájának összesen 444, 4—8. osztályos tanuló részvételével.

A tanulóknak az alábbi 7 kérdést tettük fel:

Válaszolj a rád leginkább jellemző kijelentés betűjelének bekarikázásával az alábbi kérdésekre!

1. Tanítótól, tanárodtól tanulmányi eredményedért, 1-1 jó feleletedért vagy inkább jó magatartásodért szoktál dicséretet kapni?

a) Egyáltalán nem kapok dicséretet.

b) Ritkán kapok dicséretet 1-1 jó feleletemért.

c) Ritkán kapok dicséretet jó magatartásomért.

d) Inkább rendszeresen 1-1 jó feleletemért kapok dicséretet.

e) Rendszeresen kapok dicséretet jó magatartásomért.

2. Szoktál-e büntetést, elmarasztalást kapni magatartásodért? Húzd alá a rád jellemző választ!

a) igen

b) nem

3. Húzd alá azt a kijelentést, amelyik rád leginkább jellemző!

a) Szüleimet csak a tanulmányi eredményem érdekli.

b) Szüleimet csak a jó magatartásom érdekli.

c) Szüleimet inkább a tanulmányi eredményem érdekli, mint a magatartásom.

d) Szüleimet inkább az iskolai viselkedésem érdekli.

4. Milyen felnőtté szeretnél válni?
- Szeretnék munkából jól megélni.
 - Szeretnék kevés munkával jól megélni.
 - Szeretnék munkámmal, viselkedésemmel másokon is segíteni.
 - Szeretnék magammal és csak családommal törődni.
 - Szeretnék hazámtól távol jól élni.
 - Nem szeretném hazámat elhagyni.
5. Mit tennél, ha 5 perccel a jelzősengetés előtt rájössz, hogy nem kész a házi feladatod?
- Elkérném a barátom házi feladatát és lemásolnám.
 - Megmondanám nevelőmnek, hogy nem készítettem házi feladatot.
 - Bíznék abban, hogy nem lesz házi feladat-ellenőrzés, és hallgatnék. Otthon aztán pótolnám.
 - Azt mondanám, otthon maradt a füzetem.
6. Ha te lennél társaid tanára, tanítója, mit értékelnél inkább tanítványaidban?
- A jó magatartást.
 - A jó tanulmányi eredményt.
7. Melyik rossz tulajdonságodtól szeretnél megszabadulni?
- Nincsenek rossz tulajdonságaim.
 - Nem szeretek tanulni.
 - Nem vagyok pontos.
 - Nem vagyok segítőkész.
 - Nem vagyok udvarias.
 - Nem tudok mások sikerének örülni.
 - Örülök mások bánatának.

Az 1. kérdés a nevelők által adott dicséretnek számára vonatkozott, a 2. kérdés a büntetésre, elmarasztalásra, a 3. kérdés a szülők tanulmányi eredményhez és gyermeki magatartáshoz való viszonyáról, a 4. kérdés a tanulók jövővel kapcsolatos terveire vonatkozott, az 5. kérdés egy otthoni tanulással kapcsolatos konfliktushelyzet megoldására, a 6. kérdés elvárásokra nevelők értékelt tevékenységével kapcsolatban, a 7. kérdés önismeretükre vonatkozott.

Az első kérdésre 5 válaszlehetőséget használhattak fel a tanulók a rájuk legjellemzőbb jelenség megállapításakor. A 444 tanulóból 240-nek volt az a véleménye, hogy 1-1 jó feleletért ritkán kap dicséretet. 166-an úgy élik meg iskolai mindennapjaikat, hogy jó magatartásukért ritkán jár dicséret. A tanulók alig egynegyede válaszolt úgy, hogy rendszeresen 1-1 jó feleletért dicséretben részesülnek.

A második kérdés az emberi együttélés normáit sértő magatartás utáni büntetést, elmarasztalást tudakolta. Megdöbbenő adathoz jutottam, amikor 334 tanulótól azt a választ kaptam, hogy nem kap büntetést, elmarasztalást normasértő magatartásáért.

A harmadik kérdés a szülők tanulmányi eredménnyel és magatartással kapcsolatos megnyilatkozásait, szokásait tudakolta. 259 tanuló úgy látja, hogy szüleiket inkább a tanulmányi eredmény érdekli, mint gyermekük viselkedése. Ha ehhez hozzátesszük, hogy 181 gyermeknek szüleivel kapcsolatban az az élménye, hogy azokat csak a tanulmányi eredmény érdekli, érthetővé válik a viselkedéskultúrával kapcsolatban korábban megfogalmazott elmarasztaló véleményem is.

A negyedik kérdés a felnőttkori munkával, viselkedéssel, hazához való kötődéssel kapcsolatos terveiket kutatta. Megnyugtató annak a 312 tanulónak a válasza, aki felnőttkori jövőjét úgy képzei el, hogy munkájával, viselkedésével másokon is szeretne segíteni. 311-en felnőttként munkájukból szeretnének jól megélni, 304-en hazájukban szeretnének boldogulni. Akik csak magukkal és családjukkal szeretnének felnőttként törődni, a válaszok 26%-át teszik ki, szám szerint 117-en voltak. A tanuló válaszához a mintát a családtól kaphatja.

Az ötödik kérdés — a tanulással kapcsolatos otthoni kötelességek elmulasztása kapcsán bekövetkezett — konfliktushelyzetét 314 tanuló a nevelőnek szóló, őszinte beismeréssel oldaná meg.

Nevezetesen, tájékoztatná tanítóját, tanárát, hogy elmulasztotta a házi feladat elkészítését. E mögött elképzelhetően ott van az a tapasztalatuk is, hogy lehetnek őszinték nevelőikkel, mert az esetleges büntetés arányos az elkövetett vétséggel. Hihetünk abban is, hogy a jó pedagógus—gyermek kapcsolat eredménye ez a válasz.

A hatodik kérdés pedagógusainkkal kapcsolatos igényeiket vizsgálta az értékelés jelenségkörben. A jó tanulmányi eredményért járó értékelést 390-en igénylik, 327-en inkább a jó magatartásért járó értékelést.

Ha 390 tanuló válaszát összevetjük az első kérdésre adott 240 tanuló válaszával, amikor a „ritkán kapok dicséretet egy-egy jó feleletémért” megállapítást választották, érthetővé válik az az igényük, hogy a jó tanulmányi eredményt tanáraik, tanítóik értékeljék.

A hetedik kérdéssel önismeretüket vizsgáltuk. 182-en rossz tulajdonságuknak tekintik, hogy nem szeretnek tanulni, 173-an, hogy nem pontosak.

E két rossz tulajdonságtól szeretnének megszabadulni, az összes többi válaszvariációt 100-on alul érezték önmagukra jellemzőnek, 60-an tökéletesnek értékelik önmagukat, amikor a „nincsenek rossz tulajdonságaik” megállapítással válaszoltak.

A válaszok valóságát a gyermekek önismeretének, tudatos környezetelemző képességének hiánya éppúgy befolyásolhatja, mint meglétének differenciáltsága.

Egy dolgot el kell hinnünk, hogy a gyermekekkel és a szülőkkel való kapcsolatunkban konkrét programot adhatnak a tanulókról kapott értékelő válaszok.

A nevelők között 40 főnek adtuk oda a kérdőívet, 36 főtől értékelhető választ kaptunk vissza. A tanulók kérdőívének a nevelőknek átfogalmazott alábbi változata 1-gyel kevesebb kérdést tartalmaz, a házi feladattal kapcsolatos konfliktushelyzetet elhagytuk a kollégák kérdőívéről.

Válaszold a rád leginkább jellemző kijelentés betűjelének bekarikázásával az alábbi kérdésekre!

1. Tanítványaidat tanulmányi eredményükért, 1-1 feleletükért vagy inkább jó magatartásukért szoktad megdicsérni?
 - a) Egyáltalán nem adok dicséretet.
 - b) Ritkán adok dicséretet 1-1 jó feleletért.
 - c) Ritkán adok dicséretet jó magatartásért.
 - d) Inkább rendszeresen 1-1 jó feleletért adok dicséretet.
 - e) Rendszeresen adok dicséretet 1-1 jó magatartásért.
2. Szoktál-e büntetést, elmarasztalást adni magatartásért? Húzd alá a rád jellemző választ!
 - a) igen
 - b) nem
3. Húzd alá azt a kijelentést, amelyik tanítványaidra jellemző!
 - a) Szüleiket csak a tanulmányi eredmény érdekli.
 - b) Szüleiket inkább a tanulmányi eredmény érdekli, mint a magatartás.
 - d) Szüleiket inkább az iskolai viselkedés érdekli.
 - c) Szüleiket inkább a tanulmányi eredmény érdekli, mint a magatartás.
 - d) Szüleiket inkább az iskolai viselkedés érdekli.
4. Milyen felnőtté szeretnének válni tanítványaid?
 - a) Szeretnének munkájukból jól megélni.
 - b) Szeretnének kevés munkával jól élni.
 - c) Szeretnének munkájukkal, viselkedésükkel másokon is segíteni.
 - d) Szeretnének magukkal és csak családjukkal törődni.
 - e) Szeretnének hazájuktól távol jól élni.
 - f) Nem szeretnék hazájukat elhagyni.
5. Tanárként, tanítóként mit értékelnél inkább tanítványaidban?
 - a) A jó magatartást.
 - b) A jó tanulmányi eredményt.
6. Melyik rossz tulajdonságát szeretnéd tanítványaidnak megszüntetni?
 - a) Nincsenek rossz tulajdonságaik.
 - b) Nem szeretnek tanulni.
 - c) Nem pontosak.
 - d) Nem segítőkészek.

e) Nem udvariasak.

f) Nem örülnek mások sikerének.

g) Örülnek mások bánatának.

A nevelőtestület saját értékelő tevékenységét úgy jellemezte, hogy inkább 1-1 jó feleletért ad rendszeresen dicséretet. 30 kolléga válasza alapján általánosítottunk így, ám 22 kolléga rendszeresen ad 1-1 jó magatartásért is dicséretet saját bevallása alapján. A tanulók és nevelők válaszai közötti ellentmondás arra enged következtetni, hogy a tanulók több reális megerősítést igényelnek jó feleleteiket követően, mint amennyi az érdemjegy közlésébe belefér.

A személyre szabott dicséreteket élük át a gyermekek élményszinten, a kollektíva megdicsérése nem mindig maradandó élmény.

Amikor a kollégák normasértő magatartásért büntetnek, elmarasztalnak, mi lehet az oka, hogy a gyermekekben ez nem tudatosul, illetőleg úgy élük meg, hogy nem kapnak büntetést, elmarasztalást? A gyermekek csak a drasztikus büntetést, elmarasztalást fogadják el — családi élmények alapján — büntetésnek, elmarasztalásnak? A differenciált, árnyalt elmarasztalás, büntetés nem tudatosul a gyermekekben? Ez lehet az oka tanulóink fegyelmetlen viselkedésének?

Mind a pedagógusok, mind a gyermekek véleménye nagyon közelít a 3. kérdésre adott válaszban. 28 kolléga úgy ismeri tanítványai szüleit, hogy azokat inkább a tanulmányi eredmény érdekli, mint a magatartás.

Ez az egybehangzó válasz jelzi, hogy a szülőkkal való tudatos foglalkozás — akár a szülői értekezleten, családlátogatáson, szülők akadémiáján — nem nélkülözheti a gyermeki magatartással kapcsolatos elvárások és teljesítések viszonyának tárgyalását sem.

A felnőtt életükkel kapcsolatos terveikben a munkát és a kollektívizmust a gyermekek első helyen választják, a kollégák óvatosan csak azt prognosztizálják, hogy tanítványaik felnőttként szeretnék munkájukból jól megélni. Feltételezhető a pedagógus óvatossága mögött ott húzódó, a gyermek magatartásával való jelenlegi elégedetlenségük is.

A gyermekek kérdőívén a jó tanulmányi eredményt követő értékelés igényként jelentkezett, ez érthetővé válik akkor, amikor megismerjük a kollégák válaszainak számát, a jó magatartást követő értékelés vonatkozásában.

Pedagógusként inkább a jó magatartás értékelését tartják első helyen követendő modellnek. Tanítványaikkal kapcsolatos rossz tulajdonságok megszüntetésében az udvariatlanságot, mint rossz tulajdonságot tekintik az első helyen, 23-an megszüntetendőknek.

A pontatlanságot 21-en, és a tanulással kapcsolatos negatív érzelmeket, nevezetesen: „nem szeretek tanulni”-t 20-an. A kollégák megállapításait tekinthetjük cselekvési tervnek is a jövőt illetően.

Azt hisszük, abban a rossz tulajdonságban, hogy nem szeretnek tanulóink tanulni, a kollégáknál a 3. hely azért érthető, mert napi munkájukban ők a végeredménnyel szembesülnek.

Ha kérdőívünk másra nem vállalkozott, mint arra, hogy feltérképezze nevelőmunkánk eredményeit és hiányosságait a magatartás alakításában, és hogy belőle a jövőre nézve cselekvési programot állíthassunk össze, elérte a célját.

Jelen értékelésünknek a vitát, a véleménycserét követően legyen az a konkrét célja, hogy cselekvési tervünket a magatartás- és viselkedésformálás tekintetében a konkrétság és ellenőrizhetőség szerint állítsuk össze, és tegyük napi pedagógiai gyakorlatiá!